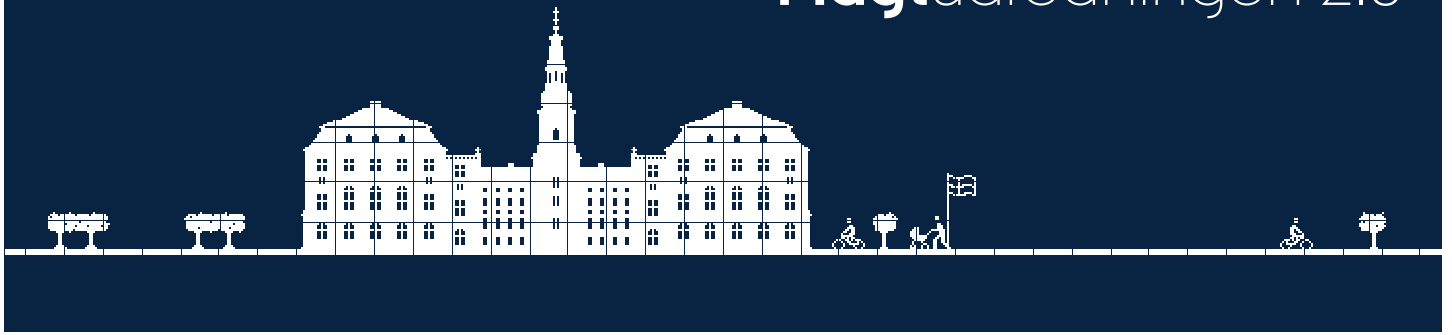

Hvor er det danske demokrati udfordret?

Policy brief om bogen *Det danske demokratis udfordringer*

Et demokrati skal løse en række forskellige opgaver. Borgerne skal mægtiggøres og se sig selv som medborgere i demokratiet. Der skal ske en demokratisk viljesdannelse med en god offentlig samtale. Og de problemer, som optager borgerne og udfordrer samfundet, skal løses. Bogen *Det danske demokratis udfordringer* peger på en lang række områder, hvor det danske demokrati er udfordret i at løse de demokratiske opgaver.

Bogens udgangspunkt er, at demokrati både er dyrebart, fordi det skaber noget værdifuldt, og fordi det har værdi i sig selv. Det er vigtigt, at demokratiet er i stand til at løse borgernes og samfundets problemer. Men demokrati er især vigtigt, fordi det anerkender borgernes ligeværdighed og ret til at deltage i politik.

Den første magtudredning, som blev afsluttet i 2003, vurderede, at det danske demokrati var stærkt. Demokratiet stod også stærkt på verdensplan, hvor andelen af demokratier var steget. I dag ser situationen anderledes ud. Der er færre demokratier i verden end ved årtusindeskiftet, og vi har været vidner til demokratisk tilbagegang også i lande som USA og Ungarn. Samtidig er der i den offentlige debat en stigende bekymring for det danske demokrati. I en spørgeskemaundersøgelse fra 2024 svarede en tredjedel af borgerne, at demokratiet står svagere end ved årtusindeskiftet.

I bogen stiller vi derfor spørgsmålet: Er det danske demokrati udfordret og i så fald hvor? Som en tilstandsrapport ved et huskøb gennemgås

demokratiet del for del for at se, hvor der er udfordringer. Bogen fokuserer altså særligt på de steder, hvor demokratiet er udfordret, snarere end den giver et afbalanceret billede af demokratiets status. Det er valgt for at bidrage til en debat om, hvor vi skal sætte ind, hvis vi vil styrke det danske demokrati. Bogen skal ikke ses som en endelig konklusion over demokratiets udfordringer og deres alvor. Listen af udfordringer er derimod en serie af velinformerede påstande, der kræver yderligere undersøgelse – det er den opgave, som Magtudredningen 2.0 vil løse igennem de næste fire år.

Hvad er demokrati?

Man kan ikke spørge, hvor demokratiet er udfordret, uden først at overveje, hvad et demokrati overhovedet er. Vores udgangspunkt er, at et politisk system skal kunne løse tre kerneopgaver, hvis det skal anses for at være demokratisk.

1. For det første skal **borgerne mægtiggøres**. Heri ligger, at borgerne har forudsætninger og muligheder for demokratisk deltagelse. Alle grupper i samfundet skal have adgang til politisk deltagelse og reel mulighed for at udtrykke deres interesser. De skal med andre ord aktivt understøttes i at handle og deltage i demokratiet.
2. For det andet skal der ske en **demokratisk viljesdannelse**. Det kræver en velfungerende fælles samtale, hvor forskellige grupper har mulighed for at påvirke de spørgsmål, der kommer på den politiske dagsorden, og de synspunkter, der dannes i debatten.

3. For det tredje skal der ske en **kollektiv beslutningstagning**. Det handler om muligheden for at træffe fælles beslutninger, så samfundsmæssige problemer løses demokratisk, retfærdigt og effektivt.

Denne forståelse af demokrati er mere krævende end et mere snævert demokratibegreb med fokus på f.eks. frie og fair valg. Når man stiller større krav til demokratiet, vil det også afspejle sig i vurderingen af, om det danske demokrati er udfordret. Imidlertid er det ikke hensigtsmæssigt alene at holde sig til en meget snæver demokratiforståelse, når man skal lave et eftersyn af et meget velfungerende demokrati som det danske.

Udfordringer for borgernes mægtiggørelse

Mægtiggørelse af borgerne handler for det første om, hvordan forudsætningerne er for inklusion af borgerne i demokratiet? Inklusion handler ikke kun om formelle regler men også om forskellige samfundsgruppers økonomiske, sociale og digitale ressourcer. Bogen peger her på tre udfordringer:

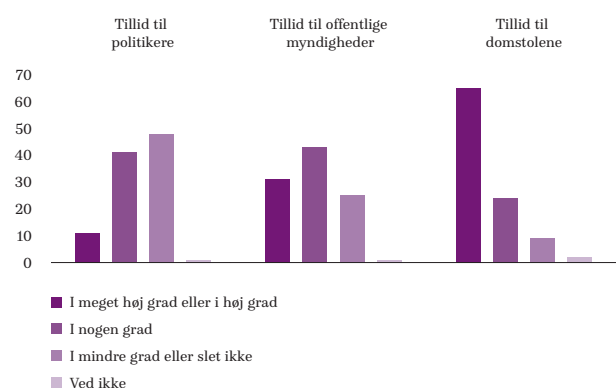
- En stigende andel af befolkningen har ikke stemmeret. En voksende del af de mennesker, der bor i Danmark, har derfor ikke indflydelse på de beslutninger, der vedrører dem.
- Ulighed skaber barrierer for medborgerskab. Den økonomiske ulighed er steget, og en gruppe borgere føler sig efterladt i baggrunden.
- Digitalisering skaber ulige adgang. De nye digitale muligheder skaber nye former for eksklusion og uigennemsigthed for borgerne.

Det næste spørgsmål er, om borgerne oplever sig som demokratiske medborgere? Dermed sættes der også fokus på borgernes demokratiske værdier og tilstedeværelsen af tillid til det politiske fællesskab og tolerance over for andre medlemmer af dette. Analyserne viser, at også borgernes medborgerskab er udfordret:

- Selvtilliden matcher måske ikke kompetencerne. Borgerne har høj politisk selvtillid, men det er usikkert, om det afspejler reelle politiske kompetencer.

- Borgerne har mistillid til politikerne. En stigende gruppe af borgere har meget lav politisk tillid. Som det fremgår af figur 1, har borgerne specifikt mistillid til politikerne, mens de har høj tillid til andre kerneinstitutioner, f.eks. domstolene.
- Politik skaber splittelse mellem borgere. Borgerne har mindre sympati for dem, der mener noget andet end dem selv, og er splittet i forhold til nye emner.

Figur 1. Borgernes politiske tillid

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse i samarbejde med Tænk-tanken Mandag Morgen

Det sidste spørgsmål i forhold til borgernes mægtiggørelse er, om der er en tilstrækkelig grad af demokratisk deltagelse? Mægtiggørelse kræver, at borgerne har mulighed for at sætte sig ind i forskellige politiske spørgsmål og bringe deres synspunkter ind i de politiske processer. Her er udfordringerne:

- Partierne skaber ikke deltagelse. Kun to procent af befolkningen er medlem af et politisk parti, og partierne sikrer ikke kontakten mellem befolkningen og de folkevalgte.
- Ulige deltagelse og løsere tilknytning. Deltagelsen i foreningslivet er præget af ulighed, og medlemmerne har en mindre fast tilknytning.
- Medlemsdemokratiet er presset. Interesseorganisationerne er blevet mere professionelle, og medlemsforbindelsen kan være svækket.

Udfordringer for den demokratiske viljesdannelse

Et første spørgsmål ved denne kerneopgave er, hvorvidt borgerne har adgang til at blive oplyst? Det er afgørende for den fri meningsdannelse, at borgerne har adgang til information og mulighed for at sætte sig ind i bevæggrundene for politiske beslutninger.

- Den traditionelle journalistik er udfordret. Færre betaler for et nyhedsmedie, og rammerne for at lave kvalitetsjournalistik er forringede.
- Techgiganterne har magt over informationerne. Det indhold, vi møder på sociale platforme, er styret af kommercielle hensyn.
- Borgerne støder ikke på de samme nyheder. Forskellige grupper af borgere har forskelligt nyhedsforbrug, og flere undgår nyheder.

Det næste spørgsmål er, hvordan kvaliteten af den demokratiske samtale er? En fri meningsdannelse forudsætter en velfungerende offentlig diskussion forud for kollektive beslutninger.

- Kun få deltager på de sociale platforme. Mange holder sig fra at deltage aktivt i debatten på sociale platforme, og folk med hang til hård debat er mest aktive.
- Indholdet på de sociale platforme har lav kvalitet. Debatten på sociale platforme opleves som hård og hadefuld.
- Sociale platforme skader andre dele af debatten. Den politiske debat præges af historier, som får opmærksomhed på sociale platforme.

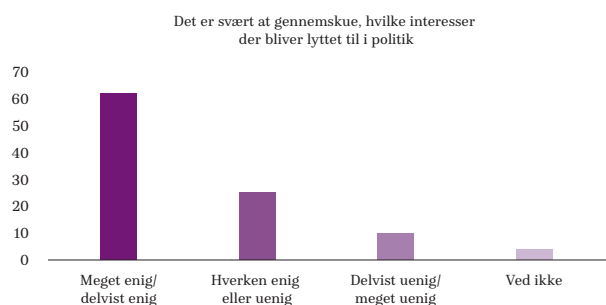
Endelig er et tredje spørgsmål, hvordan samspillet mellem samfundsmæssige interesser foregår? Demokratisk viljesdannelse forudsætter nemlig, at mange forskellige grupper deltager i de politiske processer, og at deres interesser og holdninger mødes og udfordrer hinanden.

- Et svært gennemskueligt lobbylandskab. Lobbylandskabet har skiftet karakter og er blevet langt mere komplekst og uigennemskueligt. Det afspejler sig også i borgernes egne opfattelser, som det fremgår af figur 2.
- Stærke aktører veksler penge til indflydelse.

Pengestærke aktører fylder mere og økonomiske ressourcer kan styrke gennemslagskraften.

- Professionalisering skaber øget distance. Samspillet mellem samfundsinteresser foregår i høj grad mellem professionelle interessevaretagere, og befolkningen kan føle sig distance-ret.

Figur 2. Gennemskuelighed i interesser indflydelse

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse i samarbejde med Tænketaiken Mandag Morgen

Udfordringer for den kollektive beslutningstagning

Det første spørgsmål under dette punkt går på, hvorvidt der er en klar ansvarsfordeling for beslutningstagningen? Det er afgørende både for selve beslutningstagningen og for borgernes mulighed for at gennemskue, hvor beslutningerne træffes, og hvem der kan holdes ansvarlig.

- Pres fra internationale forskydninger. Det nationale beslutningsrum udfordres af ændrede magtforhold i verden og af EU's indflydelse.
- Ansvarsplaceringen er ude af balance. Beslutninger tages i dag mere centralt, men ansvarsfordelingen er ikke fulgt med.
- Central styring presser det lokale råderum. Det kommunale selvstyre er udfordret af en skrap økonomisk og indholdsmæssig styring.

Det næste væsentlige spørgsmål er, hvordan kvaliteten i det kollektive beslutningssystem er? Centralt for demokratiet er, at beslutningsprocesserne foregår på en måde, som sikrer, at

mange forskellige synspunkter og interesser kan inddrages, og at grundlaget for beslutningerne er kvalificeret.

- Presset faglighed og politisering af embedsværket. Embedsværkets faglighed er udfordret af flere karriereskift og et øget fokus på kompetencer som ledelse og politisk rådgivning.
- Pres på Folketingets kapacitet. Politikerne er udfordret af kommunikationsopgaver og hurtige processer.
- Magten er flyttet væk fra Folketinget. Lovgivning bliver ofte til i lukkede forhandlingsløb, og partierne er blevet mere centraliserede.

Endelig er det relevant at spørge, om samfundsmæssige problemer bliver løst i tilstrækkelig grad? Et demokratisk samfund skal kunne træffe bindende beslutninger, som giver borgerne en oplevelse af, at deres problemer i rimeligt omfang bliver løst.

- En spilleplade i forandring. Demokratiet er udfordret af komplekse og grænseoverskridende problemer.
- Reformer, der ikke virker efter hensigten. Mange reformer implementeres ikke som planlagt, og resultaterne udebliver.
- Udfordringer giver uløste problemer. Demokratiets mange udfordringer gør det vanskeligt at løse de samfundsproblemer, der optager borgerne.

Et oplæg til debat

Det danske demokratis udfordringer skal ses som et oplæg til en debat om, hvordan vi kan styrke demokratiet. Samlet tegner bogen et billede af en del sprækker i det demokratiske hus. I de kommende år vil en række bøger fra Magtudredningen 2.0 dykke ned i de enkelte områder og give dybere indsigt i udfordringerne. Det vil gøre os klogere på, hvor alvorlige udfordringerne er, og hvad der kan gøres for at løse dem. Her er en vigtig pointe, at debatten i mindre grad bør handle om, hvordan man ruller udviklinger tilbage, og i højere grad om, hvordan vi tilpasser vores demokrati til en ny virkelighed.

I debatten om, hvordan udfordringerne skal løses, er det også vigtigt at huske, at der er tale om en afbalancering af forskellige hensyn. Transparens i politiske processer har mange demokratiske fordele, men kan også gøre det vanskeligere for politikere at finde en fælles løsning. Og grundighed i politik giver mulighed for bedre politiske løsninger, men tager tid og kan give befolkningen en oplevelse af, at politikerne ikke tager deres problemer alvorligt. Debatten om demokratiet bør derfor også handle om, hvordan vi sikrer den rette balance mellem forskellige vigtige hensyn.

Bogens undersøgelse af demokratiets tilstand bygger især på:

- Bidrag fra mere end 200 forskere via workshops samt udarbejdelse af essays. Alle essays findes på Magtudredningens hjemmeside.
- Interviews med personer, der er placeret centralt i de politiske processer, på eller uden for Christiansborg. Interviewpersonerne er nuværende eller tidligere medlemmer af følgegruppen for Magtudredningen 2.0.
- En spørgeskemaundersøgelse i samarbejde med tænketanken mandag morgen blandt et repræsentativt udsnit af befolkningen.

Bogen er udkommet 12. juni 2025 på Aarhus Universitetsforlag. ISBN: 978 87 7597 614 0. E-bog og lydbog kan hentes gratis på unipress.dk. For yderligere oplysninger kontakt leder af Magtudredningen 2.0: Michael Bang Petersen, michael@ps.au.dk